

CUỐN SÁCH CUỐI CÙNG

Sống...!

Một cuốn sách được viết ra để tự kết thúc chính mình.

L e o V a n c e

Lời mở

Cuốn sách muốn kết thúc

Đây là một cuốn sách chỉ có một tham vọng: kết thúc.

Không phải kết thúc ở trang cuối. Kết thúc trong bạn.

Nó không muốn cải thiện cuộc đời bạn. Nó không trao cho bạn một ý nghĩa. Nó không đổi một niềm tin lấy một niềm tin mới hơn. Sách đã làm thế suốt năm nghìn năm, và những cái đầu chỉ ngày một nặng thêm.

Cuốn sách này muốn làm phẳng mọi thứ.

Một cái đầu người chở một khối hàng khổng lồ. Những cái tên. Những quy tắc. Những luân lý. Những vị thần. Những quá khứ. Những tương lai. Những lý tưởng. Những nỗi sợ. Những định nghĩa. Những hy vọng. Gần như không thứ nào được chọn. Chúng được chất lên trước khi bạn đủ lớn để thấy việc chất hàng.

Rồi bạn dành nhiều năm gọi khối hàng ấy là „tôi”.

Cái khó lớn của con người không phải là học. Mà là bỏ học đi.

Cuốn sách này không phải cấm nang bỏ học. Một cuốn cấm nang chỉ là thêm một món phải mang.

Nó là một cái cây.

Một cái cây lớn đứng trong gió.

Gió thổi. Cây không cãi. Nó đứng, và phía sau nó, mọi thứ lắng xuống.

Khi trang cuối đến, trong bạn phải còn ít hơn. Không phải nhiều hơn.

Nếu cuốn sách làm xong việc của nó, bạn sẽ không cần nhớ nó.

Bạn thậm chí có thể ngừng đọc.

Đó sẽ là cái kết đúng.

Sách kết thúc. Mọi thứ trở thành cuộc đời.

Con dê nói: cỏ

Hỏi một con dê thế giới là gì.

Cỏ.

Đó là toàn bộ triết học. Con dê ăn. Rồi nó nghỉ. Trong con dê không có gì đang chờ một lời giải thích.

Con dê không hỏi cỏ có ý nghĩa hay không. Nó không quyết định ăn có thiêng liêng hay không. Nó không cần một định nghĩa về hạnh phúc trước khi nằm xuống dưới nắng.

Nó sống.

Nghe có vẻ đơn giản vì nó đơn giản. Con người đã làm cho sự đơn giản trở nên đáng ngờ.

Giữa chúng ta và cái đang diễn ra, chúng ta nhét đầy ngôn ngữ. Ngôn ngữ có ích. Nó nói cho người khác biết nước ở đâu. Nó cảnh báo về lửa. Nó cho một đứa trẻ gọi mẹ.

Rồi ngôn ngữ cứ lớn thêm.

Từ ngữ có lịch sử. Lịch sử có quy tắc. Quy tắc thành thiết chế. Thiết chế thành văn hoá. Văn hoá thành bản sắc. Bản sắc thành những thứ mà người ta chết để bảo vệ.

Một âm thanh thành bức tường. Bức tường trở nên thật đến mức người ta giết vì nó.

Con dê chưa bao giờ xây bức tường ấy.

Ngôn ngữ chẳng có gì sai. Rắc rối bắt đầu khi từ bị nhầm với vật.

Cỏ là cỏ. Từ cỏ không nuôi được ai.

Từ cuộc đời không phải cuộc đời.

Từ tự do không phải tự do.

Từ im lặng — ta sẽ tới đó. Nó rộng hơn tất cả những từ kia.

Còn từ thuần khiết?

Từ ấy tôi không có.

Đó có lẽ là một trong những câu sạch nhất mà một con người có thể nói ra. Không phải vì ngôn ngữ thất bại. Mà vì đôi khi chẳng có gì để đặt vào chỗ ấy — và một cái đầu trung thực để chỗ ấy trống.

Ở đây có thể đổ thêm một bức tường nữa: „thật” và „không thật”. Hạt, hay bông hoa mà nó trở thành — cái nào thật hơn? Câu hỏi đã hổng. Gọi một thứ là thật, và bạn vừa phát minh ra cái không thật. Tự nhiên chưa bao giờ tạo ra vết chia ấy. Một cái miệng đã tạo ra nó.

Trước những từ ngữ

Một đứa trẻ đến trước thư viện.

Trước tôn giáo. Trước luân lý. Trước quốc tịch. Trước cái đẹp. Trước thành công và thất bại. Trước câu chuyện về việc nó phải trở thành ai.

Rồi sách bắt đầu.

Không phải sách giấy. Người là sách. Cha mẹ là sách. Thầy cô, hàng xóm, màn hình, tục lệ, hình phạt, phần thưởng — tất cả là sách. Đứa trẻ đọc chúng mà không biết rằng việc đọc đã bắt đầu.

Một đứa trẻ trước ngôn ngữ có gần sự thật hơn không? Tất nhiên. Không phải nhờ mình triết bí ẩn — mà nhờ những kệ sách trống.

Nỗi sợ cái chết đến theo cách ấy, rất sớm. Không như một khám phá — như một bầu không khí. Tôi đã thấy nó trước khi lên hai. Một khuôn mặt đối khác. Một giọng nói trầm xuống. Một thân thể biến mất, và người lớn diễn nỗi sợ của họ. Về sau, chính nỗi sợ ấy ngồi bên trong ngôn ngữ, trong mọi lời nói mà văn hoá dựng lên quanh cái chết.

Tôi không sinh ra đã sợ chết. Nỗi sợ ấy được trao cho tôi. Tôi đã thấy nó được trao cho những người khác — luôn được trao, chưa bao giờ tự mọc.

Thượng đế cũng đến theo cách ấy. Với tôi, ý niệm về Thượng đế lớn menh mông từ năm mười ba đến năm hai mươi lăm. Nó lấp đầy mọi căn phòng nó bước vào.

Rồi đến những cuốn sách loại khác. Rồi đến việc quan sát. Nhiều năm quan sát cuộc đời làm cái việc nó vẫn làm.

Khoảng bốn mươi, mọi thứ hiện ra rõ ràng.

Điều đầu tiên tôi có ý thức thôi tin là chính cái sàn: cảm giác rằng chúng ta sống ở đáy của mọi thứ. Không phải vậy. Đất ở dưới chân ta, và tất cả những gì còn lại đều ở trên. Rộng mở. Không ai được xếp chồng lên trên chúng ta.

Ý nghĩ thừa hưởng hoạt động y hệt giả định ấy. Nó trở nên vô hình. Một người có thể bảo vệ một ý tưởng suốt bốn mươi năm mà không nhận ra nó đã được đặt vào mình trước khi mình nói hết được một câu ngắn.

Đây không phải lời buộc tội cha mẹ. Họ cũng đã bị chất hàng. Cha mẹ họ cũng thế. Văn hoá tự

chuyển mình về phía trước qua những cái miệng người.

Cái làm hồng trẻ con chẳng có gì lạ lùng. Đó là văn hoá được truyền lại — học rồi trao đi. Tôi bị làm hồng khi mới vài tuổi, như mọi người.

Một ngày, đứa trẻ đã lớn nhìn khắp những gì trong đầu mình và nói: tôi.

Bao nhiêu trong đó là tôi?

Cuộc kiểm kê lớn

Lấy những từ lớn ra ngoài và nhìn từng từ một. Dưới ánh sáng ban ngày. Không phải để công kích chúng. Mà để cân chúng.

Thượng đế. Lịch sử đã cân rồi. Loài người đã thờ hàng nghìn vị thần, mỗi vị đều có đền đài, lễ vật và những tín đồ hoàn toàn chắc chắn. Sự chắc chắn là tuyệt đối; các vị thần vẫn cứ ra đi.

Kiếp sau, kiếp trước. Hai thứ vô dụng nhất mà con người cùng nhau nhất trí coi là quan trọng. Khoảng một trăm tỷ người đã sống và đã chết. Số tin xác nhận gửi về: không. Vậy mà cả những nền văn minh vẫn xếp tuần lễ của mình quanh cái sau và cái trước, trong khi phần giữa — phần duy nhất đang thật sự diễn ra — thì phải chờ.

Tình yêu. Tình yêu là hy vọng. Hy vọng làm gì, khi chẳng thiếu gì?

Cái đẹp. Bịa ra, dĩ nhiên. Hãy xem các nền văn hoá mặc nó thế nào: nơi này diễn nó như nghệ thuật, nơi kia sản xuất nó trên dây chuyền. Nếu cái đẹp là một sự thật, nó đã chẳng cần đến nhà máy.

Hạnh phúc. Một mục tiêu bịa ra. Ngoài đồng chưa có gì từng đuổi theo nó, và ngoài đồng cũng chưa có gì từng thấy thiếu nó.

Tự do. Đây mới là cái lạ. Hãy đòi cảm giác tự do — không phải ý niệm, mà cảm giác — và không gì đáp lại. Cuộc đời và việc sống chưa bao giờ mang từ ấy. Tự do là tên gọi chung của một cuộc vật lộn, đúng như cơn khát chỉ tồn tại ở nơi nước bị giữ lại. Người ta nói họ muốn được tự do. Tôi chưa gặp nhiều người kham nổi nó. Cuộc rút lui khỏi tự do bắt đầu trước khi một đứa trẻ nói được trọn một câu.

Cô đơn và ở một mình. Cô đơn là hy vọng không tìm thấy gì. Ở một mình là cuộc chống chọi với cảm giác ấy. Cả hai đều sống trong đầu. Không cái nào sống ngoài đồng.

Im lặng. Im lặng không tồn tại. Con vật nào cũng phát ra tiếng: à khi vươn mình, ừm trước thức ăn ngon, ồ khi đau lưng. Rừng đêm là một dàn nhạc. „Im lặng” chỉ tồn tại bên trong ngôn ngữ của chúng ta — một từ cho thứ mà tự nhiên chưa bao giờ tạo ra.

Thiên nhiên. Có gì thiên nhiên mà không phải bịa ra không? Không. Không gì cả. Khoảnh khắc câu trả lời ấy thôi làm đau, sức nặng rời khỏi vai.

Cuộc kiểm kê này không phải sự phá huỷ. Không gì có thật bị phá huỷ chỉ vì bị nhìn vào. Chỉ cái bịa ra mới cần được che khỏi ánh sáng ban ngày.

Cái thứ bị nhét vào miệng bạn

Nỗi khổ tâm lý tự trình ra như một thứ cần thiết. Như chiều sâu. Như bằng chứng của một linh hồn.

Hãy hỏi nó thật sự bảo vệ điều gì.

Không gì cả. Nó chẳng bảo vệ gì.

Nó là thứ bị nhét vào miệng bạn khi bạn ngủ há miệng. Bạn tỉnh dậy và đang nhai, và vì việc nhai đã có ở đó trước ký ức đầu tiên của bạn, bạn gọi nó là chính mình.

Nhân nhồi có nhiều vị. Tội lỗi. Xấu hổ. Lo cho cái sau. Lo cho cái trước. Những đoạn đời đã kết thúc từ nhiều năm trước vẫn phát lại trong đêm.

Đoạn phát lại ấy là cái năm cuối cùng tôi chưa buông hết — quá khứ, vẫn chiếu những tập cũ của nó. Tôi nói điều này để bạn biết rằng cái cây đang viết những dòng này vẫn còn đứng trong gió. Khác biệt là: tôi biết đó là một đoạn phát lại. Biết đó là phát lại thì đã nhỡ ra được một nửa.

Tôi đã từng gặp sinh vật nào thật sự không có nỗi khổ tâm lý chưa? Rồi. Một đàn cừu — từng con một. Chúng ăn. Rồi chúng nghỉ. Đó là toàn bộ tiểu sử, và đó là một kiệt tác.

Con cừu không phải bằng chứng rằng một con người có thể sống như thế. Con cừu không nhắc nỗi khối hàng, nên nó cũng không thể đặt xuống. Đó là một con vật khác.

Cái con cừu chứng minh thì nhỏ hơn, và thế là đủ: việc nhai không nằm trong cỏ. Nó được nhồi vào sau.

Giữa loài người — chưa một ai. Kể cả cái đầu đang viết những dòng này.

Người đầu tiên có thể là ai đó đọc hết cuốn sách này.

Việc tháo dỡ

Làm ra thì dễ. Những cái đầu được dựng lên để làm ra. Cho một cái đầu một buổi chiều yên tĩnh, nó sẽ làm ra một niềm tin, một nỗi lo, một vị thần, một mối hận.

Căn bệnh chưa bao giờ là việc làm ra.

Căn bệnh là việc không tháo dỡ được.

Tôi đã tháo dỡ luân lý. Tôi đã tháo dỡ thiên đường. Tôi đã tháo dỡ địa ngục. Biến mất hoàn toàn — không sơn lại, không đổi tên, không thay bằng phiên bản nhẹ hơn. Biến mất.

Mất khoảng mười lăm năm.

Mười lăm năm, cho những thứ mỗi cái chỉ mất mười lăm phút để cài vào. Đó là tỷ giá, và không ai cảnh báo bạn về nó. Cài đặt thì miễn phí. Gỡ ra thì tốn nhiều năm.

Vậy nên chương này không hứa phép màu cuối tuần. Việc tháo dỡ chậm như tiêu hoá chậm — lặng lẽ, hầu như vô hình, và chỉ xong khi không còn gì để cảm thấy.

Làm sao biết một thứ đã thật sự được tháo dỡ? Nó thôi xuất hiện trong những câu bạn nói. Rồi nó thôi xuất hiện trong những quãng lặng của bạn. Một ngày bạn nhận ra chính cái từ ấy đã thành xa lạ, như tên một người bạn cùng lớp ở một ngôi trường đã cháy rụi.

Bây giờ các từ đang rời bỏ tôi. Vốn từ trôi đi — những từ mà dù sao tôi cũng chưa từng thật sự chạm tới. Tôi không đuổi theo. Việc chúng ra đi chính là tờ biên nhận.

Còn những người nghĩ đã đi qua đây trước? Một trong số họ viết rằng ý niệm về Thượng đế đã thôi hoạt động, và trả giá cho câu ấy bằng trí óc mình. Tôi không nợ ông ta điều gì riêng tư. Chúng tôi chưa bao giờ nấu trên cùng một bếp. Vấn đề chưa bao giờ là đi theo con người ấy. Vấn đề là hướng đi — và hướng đi là: về phía ít hơn.

Tự nhiên không cần sự cho phép của chúng ta

Tôi sẽ giữ gì lại từ nền văn minh? Cuộc đời. Tự nhiên. Phần còn lại có thể thương lượng.

Tự nhiên chạy bằng hai động từ: ăn, nghỉ. Mọi thứ khác là chú thích.

Tôi đã nhìn nhiều thứ chết. Cây cỏ. Thú vật. Con người. Nhìn nó cũng như ăn một bữa trưa. Câu ấy chỉ gây sốc cho cái đầu từng được dạy rằng chết là thảm họa. Ngoài đồng, chết là sổ sách thường ngày của cuộc đời — như đi, như hái, như thở. Cỏ không làm lễ cho hạt.

Tôi có sợ chết không? Dĩ nhiên là không. Nếu không thì việc gì một người lại bắt đầu một cuốn sách tên là Cuốn sách cuối cùng?

Sống thì cảm thấy thế nào — trong thân thể, không phải trong đầu? Đói. Đau sau khi ngồi quá lâu. Thân thể báo cáo, không kèm theo triết học nào.

Khoảnh khắc trung thực nhất tôi từng sống là khoảnh khắc này. Bây giờ. Đó là khoảnh khắc duy nhất từng trung thực, vì nó là khoảnh khắc duy nhất từng có mặt ở đây.

Cái đầu nghĩ trong trẻo nhất ở đâu? Trong tự nhiên. Các thành phố nghĩ bằng quảng cáo.

Có lần tôi nhảy xuống khúc quanh của một con sông núi đóng băng một nửa. Ý nghĩa tan biến hoàn toàn — và cảm giác thật trắng lẹ. Cái lạnh không tranh luận. Trong vài giây, trong tôi không còn chút vốn từ nào, chỉ có một thân thể cháy lên vì đang sống. Đó là trạng thái nằm dưới mọi từ ngữ. Nó chưa bao giờ mất. Nó chỉ bị dán giấy phủ lên.

Khi phần sống của ngày đã được kiểm về và cái thô ráp đến — trạng thái trước ngôn ngữ — tôi đi bộ. Việc đi bộ không hỏi câu nào.

Cuốn từ điển

Nếu có thể bỏ đi một thứ khỏi nền văn minh, đó sẽ không phải là vũ khí hay máy móc.

Đó sẽ là những từ thừa.

Hãy làm thành luật: không cuốn từ điển nào dày quá hai trăm trang.

Hai trăm trang chứa được nước, lửa, bánh, mẹ, đau, ngủ, mưa, đến, đi, có, không — mọi thứ hai con người cần để giữ nhau sống và ấm. Tất cả những gì sau trang hai trăm là trang trí, và rắc rối sinh sôi trong phần trang trí. Chưa ai từng gây chiến vì từ bánh mì. Chiến tranh sống ở những trang cuối dày cộp — trong vinh quang, thuần khiết, định mệnh, danh dự.

Một cuốn từ điển mỏng sẽ bỏ đói chúng.

Đây không phải sự căm ghét ngôn ngữ. Đây là một chế độ ăn cho nó. Ngôn ngữ khởi đầu như một công cụ và phình lên thành chủ nhà. Công cụ thì cầm lên rồi đặt xuống. Chủ nhà thì thu tiền thuê chính cái đầu của bạn.

Đâu đó trong những trang này, các từ đã bắt đầu mỏng đi. Tốt. Cuốn sách này là một cuốn từ điển tự đốt mình, trang này qua trang khác, cho tới khi cái còn lại đủ ngắn để sống theo:

Ăn. Nghỉ. Đi. Nhìn. Sống.

Chỉ sống thôi

Điều dừng cảm nhất một con người có thể làm là gì?

Không phải leo núi. Không phải chiến tranh. Không phải săn khấu.

Chỉ sống thôi.

Sống mà không có cái sau và cái trước. Không tiếng vỗ tay của thiên đường, không roi vọt của địa ngục. Không có một ý nghĩa buộc sau lưng như chiếc dù chưa từng bung ra lấy một lần.

Đó là điều dừng cảm nhất vì mọi thứ được dựng lên để chống lại nó. Trường học, đền chùa, chợ búa, màn hình — tất cả chạy bằng việc bạn trì hoãn. Họ cần bạn sống cho về sau. Thứ duy nhất họ không bán được là bây giờ. Bây giờ chưa bao giờ thiếu.

Đàn cừu làm điều đó mà chẳng cần vỗ tay. Chúng ăn; chúng nghỉ. Con người thì đứng quanh đồng cỏ với sổ tay, viết những lý thuyết về việc lũ cừu có gì.

Lũ cừu chẳng có gì.

Đó chính là cái chúng có.

Và không — cuốn sách này không đòi bạn thành gia súc. Cứ giữ đôi tay, cái bánh, những người của bạn, công việc của bạn. Chỉ buông khối hàng thôi. Đôi tay làm việc tốt hơn khi không có nó.

Cuốn sách cuối cùng

Cuốn sách này dành cho ai? Cho người đọc có học trung bình trở lên. Nó không giúp được những ai chưa từng bước vào thư viện — bạn có phết nó lên bánh mì của họ như bơ ăn sáng thì nó cũng không vào. Phải từng mang sách thì mới cảm được cái sướng của việc đặt sách xuống.

Nó có dành cho tôi không? Không. Viết ra nó chẳng thay đổi gì trong tôi. Thay đổi đến trước; việc viết chỉ tường thuật lại. Tôi không sợ bất cứ điều gì nó nói. Trong tôi chẳng còn gì để nó đe dọa.

Cuốn sách là cái cây lớn. Nó đứng trong gió để phía sau nó, mọi thứ có thể lắng xuống. Được làm dịu. Lắng xuống. Yên.

Rồi đến tham vọng thật của nó, cái mà chưa cuốn sách nào trước nó dám giữ: là cuốn cuối cùng.

Thứ cuối cùng nên cháy trong cuốn sách này là chính cuốn sách. Khi đọc xong, hãy để nó đi theo đường của luân lý, thiên đường và địa ngục. Đừng trích dẫn nó. Đừng xếp nó lên kệ trong đầu bạn. Đừng dựng gì trên nó. Một cuốn sách xin được nhớ đến thì đã hỏng ngay ở chương đầu của chính nó.

Nếu khi gấp lại, bạn thấy thôi thúc muốn ngừng đọc — bất cứ thứ gì, mãi mãi — thì đừng chống lại thôi thúc ấy.

Thôi thúc ấy chính là cuốn sách đang làm việc.

Hãy đặt nó xuống giữa câu, nếu giữa câu là nơi cuộc đời gọi bạn. Con dê không đọc hết đoạn văn.

Sống...!

Thượng đế có thể đi. Luân lý có thể đi. Cái đẹp, tự do, hạnh phúc, thuần khiết, im lặng, ý nghĩa — tất cả có thể đi.

Cuốn từ điển có thể mỏng đi.

Quá khứ có thể ở lại nơi nó đã xảy ra. Hiện tại không cần sự cho phép của nó. Tương lai không cần được giải xong trước khi nó đến.

Một người có thể thôi tìm kiếm. Thôi trở thành. Thôi đọc.

Và chỉ sống thôi.

Không như một triết học. Không như một mục tiêu. Không như một thành tựu.

Cuộc đời chưa bao giờ cần đến từ cuộc đời.

Vậy thì — hãy gấp sách lại.

Nhìn. Đi. Ăn. Thở. Nghỉ.

Sống...!